5. Krutiy K.L. (2009). Educational space of a preschool educational establishment: Monograph: In 2 p - Part one. Conceptions, design, creation technologies. Zaporizhzhia: LLC "LIPS" LTD. 320 p.
6. Krutiy K.L. (2019). The walls, ceiling and floor that speak. Optimal transformation of educational space of kindergarten / K.L. Krutiy// Preschool Education. № 1. – P.3-8.
7. Kopetsky A. (2015). Scientific about children. Regio pedagogy. Part 1. – M.: Book. P.23-40.
8. Clark A. (2005). «Ways of seeing: using the Mosaic approach to listen to young children's perspectives», in Clark, A., Kjшrholt and Moss, P. (eds.) Beyond Listening. Children's perspectives on early childhood services. Bristol: Policy Press, pp. 29-49.
9. Siraj-Blatchford I. (2009). Conceptualising progression in the pedagogy of play and sustained shared thinking in early childhood education: a Vygotskian perspective. Education and Child Psychology, 26 (2), 77-89.
10. Woodhead Martin (1999). Towards a global paradigm for research in early childhood education. European Early Childhood Education Research Journal, 7(1) pp. 5-22.

В статье рассматриваются теоретические аспекты вопроса личностного развития детей раннего возраста, в частности, акцентируется внимание и то, что одним из важных условий личностно-ориентированного образования является сенсорно обогащенная среда. На основе анализа научных источников представлены интегральные критерии сенсорно обогащенной среды для учреждений дошкольного образования. Уточнена сущность понятия «сенсорно обогащенная среда»; очерчена структура сенсорно обогащенной среды в учреждениях дошкольного образования и раскрыты принципы, практическая реализация которых предполагается в сенсорно обогащенной среде; акцентировано внимание на ключевой роли воспитателя в гармоничном личностном развитии ребенка.
Ключевые слова: *дети раннего возраста, образовательная среда, сенсорно обогащенная среда заведения дошкольного образования, личностное развитие, развивающая предметно-пространственная среда.*

Creating an educational environment that most fully complete the personal development needs of participants in the educational process is one of the most important prerequisites for a person-centered education. A sensory enriched environment is a set of conditions (in an iestablishment, family) that maximally contributes to the chillden's personal development in their meaningful activities. Approaches to the creation of a sensory-enriched environment have been focused on the values and interests of younger children, taking into account their age potential, preserving the infant subculture, enriching, amplifying the sensory development, interconnecting all aspects of the baby's life. In our opinion, creating a sensory enriched environment in the establishment and in the family will provide: optimal sensory load on the child to protect against fatigue sensory stimuli; creation of conditions for sensory development; interaction with the family to ensure full sensory development of the child; free time provided to the child during the day. The structure of a sensory-enriched environment in a preschool educational establishment has been considered as a multicomponent system consisting of such elements as: the purpose of creating a sensory-enriched environment (why create it?); the content of the sensory enriched environment (what is the unity of the elements of the whole?); forms, methods, techniques (how to use?); teacher and parents (who creates?); baby (who uses?). The analysis of the main features of the external and internal sensory enriched environment allows to determine the features that determine the possibilities of further enrichment of this environment. We believe that the educational environment will promote to the personal development of younger children, if it is rich, accessible, oriented to support children's individuality. The extent to which the environment is geared towards supporting the child's personality is assessed by the presence of traces of children's active activity, works designed by the child, the presence of photographs and other materials that allow children to become aware of their competence, independence and ability. The author has outlined the structure of the sensory enriched environment in preschool educational establlishment and reveals the principles, the practical implementation of which is envisaged in the sensory enriched environment of the preschool educational establishment. The practical significance of the article has been to clarify the sence of the conception of "sensory enriched environment".
Key words: *children of younger age, educational environment, sensory-enriched environment of preschool education, personal development, developmental object-space environment.*

УДК 37.013.82:37.016:81-056.264(045)
DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)/2-57-60

Куцин Еріка Карлівна
аспірант,
Мукачівський державний університет м. Мукачево
orcid id /0000-0002-1901-7422

КАЗКОТЕРАПІЯ В ЕСТЕТИЧНОМУ СТАНОВЛЕННІ ДИТИНИ З ВАДАМИ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ

У статті розглядається такий вид арт-терапії як казкотерапія в естетичному вихованні дітей з вадами мовлення. Доведено, що за допомогою казки можна знизити у дітей рівень тривожності і агресивності, розвинути вміння долати труднощі і страхи, збуджувати творчі здібності, передавати дітям основні життєві принципи й закономірності. Зконцентровано увагу на умовах використання казкотерапії для естетичного становлення дитини як способу активізації дитячих ресурсів, потенціалу особистості. Автором представлено рекомендації щодо застосування казкотерапії в процесі формування зв'язку між подіями в казках і поведінкою в перенесенні смислів казки в реальну дійсність.
Ключові слова*: казкотерапія, діти з вадами мовлення, естетичне виховання, умови застосування казкотерапії, корекція.*

Постановка проблеми. Дошкільний вік найбільш насичений досить важливими досягненнями в індивідуальному розвитку дітей. Період активного засвоєння дитиною розмовної мови, становлення і розвитку всіх сторін мовлення: фонетичного, лексичного, граматичного. Повноцінне опанування рідного мовлення в дошкільному віці є необхідною умовою вирішення завдань розумового, естетичного і морального виховання дітей в максимально сензитивний період розвитку. В останні роки в усьому світі спостерігається тенденція до зростання чисельності дітей з вадами мовлення, найпоширенішим порушенням серед дошкільнят є загальне недорозвинення мови, розладом, при якому порушується формування всіх компонентів мовленнєвої системи, тобто звукового боку (фонетики) і смислового боку (лексики, граматики). На цей вік також припадають основи естетичного формування, які спираються на власний досвід дитини, на практику її взаємин з оточуючими – коли дитина починає активно взаємодіяти з

дорослими і однолітками [4, с.7].

Мовленнєва функція є однією з найважливіших психічних функцій людини. Тому до найважливіших завдань з дошкільнятами, які мають порушення мови, відноситься формування у них зв'язного монологічного, діалогічного мовлення. Це необхідно як для найбільш повного подолання системних вад мовлення, так і для підготовки дітей до майбутнього шкільного навчання. Кожне заняття проводиться в ігровій формі. У роботі використовуються різноманітні прийоми і види завдань з навчання розповіді: завдання з переказу, розповідь за малюнками, розповідь з елементами творчості. Для більш повного подолання мовного недорозвинення в роботі з дітьми активно застосовуються арт-терапевтичні засоби, зокрема, казкотерапія. Казки не тільки вчать дітей правильно приймати життєві рішення, але і, в першу чергу, розвивають вищі психічні функції, які згодом є важливою складовою особистості дитини.

Аналіз актуальних досліджень та публікацій. В даний час вітчизняні та зарубіжні психологи і педагоги: Г. Азовцев, І. Вачков, А. Гнезділов, Т. Грабенко, А. Константінова, М. Осоріна, Е. Лісіна, Є. Петрова, Д. Соколов, займаються розвитком казкотерапевтичного напрямку в психології та педагогіці. Багато з них самі «розробляють» казки для казкотерапевтичного процесу і пропонують різні варіанти роботи з казкою. Ефективність використання різних видів арттерапії в корекційному навчанні підтверджується широким спектром наукових праць із казкотерапії (Т. Зінкевич-Євстигнєєва, В. Мурашевський, А. Міллер, О. Рау). Спроби досліджувати казки, поглянути на них під незвичним кутом, побачити щось приховане, абсолютно нереальне на перший погляд, робилися вченими неодноразово. Педагоги-психологи у своїх роботах демонтрують факт того, що казки викликають інтенсивний емоційний резонанс як у дітей, так і у дорослих.

Мета статті: дослідити значення казкотерапії в естетичному становленні дитини з вадами мовленнєвого розвитку.

Результати дослідження. Арт-терапія відносно новий метод психотерапії, який отримав активний, бурхливий розвиток останнім часом, термін (*arttherapy*) з'явився лише на початку 1940-х років. Арт-терапія (лат. *Ars* – мистецтво, грец. *Therapeia* – лікування) є методом психологічної корекції за допомогою художньої творчості [1, с.18].

Арт-терапія надає дитині можливість програвати, переживати, усвідомлювати конфліктну ситуацію. Арт-терапевтичні методики дозволяють занурюватися в проблему настільки, наскільки дитина готова до її переживання. Сама дитина, як правило, навіть не усвідомлює те, що з нею відбувається. Основними цілями арт-терапії є вираз емоцій і почуттів, пов'язаних з переживаннями своїх проблем, активний пошук нових форм взаємодії зі світом, підвищення адаптивності й гнучкості в постійно мінливому світі.

Всі діти з вадами мовлення швидко відволікаються, втомлюються, не утримують в пам'яті завдання. Не завжди доступні дітям логічні й тимчасові зв'язки між предметами і явищами. Саме ці особливості мовленнєвих порушень диктують головну мету використання прийомів казкотерапії. Казкотерапія заснована на читанні, прослуховуванні, відтворенні дітьми казок, оповідань, вона допомагає інтелектуальному і моральному розвитку.

Величезну роль в збагаченні духовного життя дошкільнят, залучення їх у творчість відіграє мистецтво, естетичне виховання. Воно починається з формування стійкої особистісної потреби, переходячи в організацію почуттів, думок людини, організацію естетики побуту, навколишнього середовища, закликає бути непримиренним до всього потворного навколо. Високий рівень естетичної потреби формується в процесі регулярного спілкування з мистецтвом, в процесі творчості. Художня творчість – найдоступніша для дитини, навіть маленької. Необхідність художньо-естетичного розвитку особи обумовлена оновленням дошкільної освіти, її гуманізацією, особистісною орієнтацією. Художньо-естетичний розвиток особистості дитини можливий тільки через розвиток емоційного сприйняття навколишнього світу. Саме художньо-естетичний розвиток особистості – ключ до духовного оздоровлення суспільства. Звичайно, залучення до художньої творчості ще не дає гарантії, що виросте хороша людина, але сам процес творчої діяльності збагачує базис людської душі, відкриває нові зв'язки з навколишнім світом [5, с.50].

У дошкільному віці дитина набуває перші навички культури поведінки, поведінки в колективі, ставлення до чужих речей та іншої думки, у неї формуються початкові моральні уявлення та поняття, формується свій світогляд, визначаються цінності та орієнтири, діти вчаться бути самостійними. Особливу увагу формуванню естетичного розвитку потрібно приділяти дітям з вадами мовлення. В силу свого дефекту далеко не всі діти можуть засвоїти ті чи інші естетичні особливості. Комусь із діток потрібна допомога в орієнтуванні своїх дій, комусь потрібна допомога, щоб більш чітко пояснити ті чи інші вчинки і вибір певної лінії поведінки. Для деяких дітей важлива оцінка обраної поведінки, допомога в регуляції поведінки і у вираженні соціальних емоцій.

Результатом естетичного виховання є естетичний розвиток. Важливо, щоб робота вихователя будувалася на науковій основі та проводилася за певною програмою, яка враховує сучасний рівень розвитку різних видів мистецтва, з дотриманням принципу поступовості, послідовного ускладнення вимог, диференційованого підходу до знань і вмінь дітей з вадами мовлення.

Естетичне виховання тісно пов'язане з сучасністю і багато в чому визначається ним. Естетичне виховання дійсності передбачає близькість до життя, прагнення перетворити навколишній світ, суспільство, природу, предметне середовище. Дитина з перших років життя несвідомо тягнеться до всього яскравого і привабливого, радіє блискучим іграшкам, барвистим квітам і предметам. Все це викликає у неї почуття задоволення, зацікавленість. Слово «красивий» рано входить в життя дітей. З першого року життя вони чують пісню, казку, розглядають малюнки; одночасно з дійсністю мистецтво стає джерелом їх радісних переживань. У процесі естетичного виховання у них відбувається перехід від несвідомого відгуку на все яскраве, красиве до свідомого сприйняття прекрасного [2, с.47].

Естетичне сприйняття дійсності має свої особливості. Основним для нього є чуттєва форма речей – їх колір, форма, звук. Тому його розвиток вимагає великої сенсорної культури. Краса сприймається дитиною як єдність форми і змісту. Форма виражається в сукупності звуків, фарб, ліній. Однак сприйняття стає естетичним тільки тоді, коли воно емоційно забарвлене, пов'язане з певним ставленням до нього. Естетичне сприйняття нерозривно пов'язане з почуттями, переживаннями. Особливістю естетичних почуттів є безкорислива радість, світле душевне хвилювання, що виникає від зустрічі з прекрасним.

У казковому сюжеті зашифрована більшість основних проблем і життєвих ситуацій, які переживає кожна людина. Людина часто замикається на якійсь своїй проблемі і не здатна вийти за її межі, осмислити ситуацію під іншим, більш загальним кутом. Казка в силу своєї багатовікової мудрості глибоко проникає в несвідоме дитини і активізує потенційні частини особистості, які допомагають знайти свій власний вихід з проблемного стану; казка дозволяє не директивно, а м'яко, підійти до оцінки ситуації, здійснюючи виховний і терапевтичний вплив як на поведінковому, так і на глибинному морально-ціннісному рівні.

В рамках спільних цінностей, властивих культурі, де живе дитина, тільки вона сама здійснює вибір тієї чи іншої цінності. Вона весь час робить і переробляє себе сама, тобто сама визначає свої вчинки, змінюючи або конкретизуючи свою систему.

На сучасному етапі розвитку казкотерапії найбільш розробленими є, на нашу думку, програми комплексної казкотерапії Т. Зінкевич-Євстігнєєвої [2]. Її концепція базується на 5 видах казок: художні, дидактичні, психокорекційні, психотерапевтичні, медитативні [2, с.25]. На думку науковця, у символічній формі казки міститься інформація про те: як влаштований цей світ, хто його створив; як цінувати дружбу й любов; якими цінностями керуватися

у житті; як прощати.

У роботі з дітьми з вадами мовлення включення елементів казкотерапії дозволяє вирішувати різноманітні завдання:

– розвивати всі компоненти мови: фонематичне сприйняття, роботу над артикуляцією, вдосконалення складової структури слова, вдосконалення зв'язкових висловлювань;

– розвивати просодичний бік мовлення (розвиток темпо-ритмічного боку мовлення, робота над правильним диханням, голосом, інтонацією);

– виховувати любов до природи, доброту, увагу, витримку, відповідальність;

– розвивати пізнавальні процеси: мислення, пам'ять, уяву, фантазію.

При роботі з казкою використовують наступний алгоритм дій: 1) читання казки; 2) вправи на ритмізацію «рух героїв казки»; 3) пантомімічні етюди; 4) вправи на активізацію лексики; 5) вправи на довільне напруження і розслаблення м'язів (з використанням музикотерапії); 6) ігри та ігри-драматизації [5, с.51].

Заняття будуються з урахуванням вікових особливостей і проблеми мовленнєвих порушень дитини. Структура заняття для кожної дитини індивідуальна. Використання на заняттях технологій казкотерапії має наступні переваги:

1) кожна дитина бере участь у роботі, яка не вимагає від неї будь-яких здібностей до образотворчої діяльності або художніх навичок;

2) арт-терапія допомагає через невербальне спілкування робити перші кроки до самопізнання і саморозкриття;

3) образотворча діяльність зближує дітей і допомагає вступати в процес пізнання і прийняття один одного;

4) викликає у дітей позитивні емоції, допомагає подолати поганий настрій, апатію, безініціативність.

У структурі арт-терапевтичного заняття виділяються дві частини. Перша частина невербальна, творча, неструктурована, з використанням різноманітних механізмів невербального самовираження та візуальної комунікації. Друга частина вербальна, аперцептивна і формально більш структурована з використанням механізмів вербального самовираження та візуальної комунікації.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, дошкільний вік – це особливий вік для естетичного виховання. У дошкільнят формується ставлення до світу, відбувається розвиток естетичних якостей майбутньої особистості. Всебічний розвиток і виховання дітей із застосуванням казкотерапії відбувається не саме по собі, а відповідно до вимог самої образотворчої діяльності. Включення в структуру занять різних видів арт-терапії не тільки збагачує заняття з розвитку порушень мовлення, а й зробить його більш захоплюючим і створить дітям мотивацію до активного залучення в навчальний процес. Казкотерапія допомагає дитині висловити власні почуття, емоції, подолати ті труднощі, які не дозволяють їй повною мірою стати учасником освітнього процесу, а вихователь дасть можливість з інтересом і ненав'язливо займатися корекційною роботою. У розвитку творчої діяльності на занятті створюються позитивні умови для розвитку відчуттів і емоцій, які перейдуть в естетичні почуття.

Список використаних джерел

1. Защиринская О. В. Сказка в гостях у психологии. Психологические техники: Сказкотерапия/ О.В. Защиринская СПб.: Лань, 2015. 234 с.
2. Зинкевич-Евстигнеева Т. Проективная диагностика в сказкотерапии/ Т. Зинкевич-Евстигнеева СПб.: Речь, 2013. 316 с.
3. Киселева М. Арт-терапия в работе с детьми : руководство для детских психологов, педагогов, врачей и специалистов, работающих с детьми./ М. Киселева СПб.: Речь, 2014. 160 с.
4. Ломко О. Якщо дитина-інвалід оточена турботою батьків і педагогів, то її недуга буде переможена. *Освіта України.* 2012. 15 березня. С. 7.
5. Сак Т. Якщо у вашому класі навчається дитина з особливою поведінкою / *Початкова школа.* 2014. №4. С. 50–51.

Reference

1. Zashchirinskaya O. V. Kazka v hostyakh u psykholohiyi. Psykholohichni tekhniky: Kazkoterapiya/ Lan′, 2015. 234 s.
2. Zinkevych-Yevstyhnyeyeva T. Proektyvnaya diahnostyka v kazkoterapiyi/ T. Zinkevych-Yevstyhnyeyeva SPb. : Mova, 2013. 316 s.
3. Kysel′ova M. Art-terapiya v roboti z dit′my: kerivnytstvo dlya dytyachykh psykholohiv, pedahohiv, likariv i fakhivtsiv, shcho pratsyuyut′ z dit′my/ M. Kysel′ova SPb. : Mova, 2014. 160 s.
4. Lamko O. Esly dytyna-invalid Otochi turbotoyu bat′kiv y pedahohiv, to ee neduhy bude peremozheno. Osvita Ukrayiny. 2012. 15 bereznya. S. 7.
5. Sak T. Esly u Vashomu klasi navchayet′sya dytyna z osoblyvymy povedinkoyu / Pochatkova shkola. 2014. - №4. S. 50-51

В статье рассматривается такой вид арт-терапии как сказкотерапия в эстетическом воспитании детей с нарушениями речи. Доказывается, что с помощью сказки можно снизить у детей уровень тревожности и агрессивности, развить умение преодолевать трудности и страхи, возбуждать творческие способности, передавать детям основные жизненные принципы и закономерности. Сконцентрировано внимание на условиях использования сказкотерапии для эстетического становления ребенка как способа активизации детских ресурсов, потенциала личности. В статье даны рекомендации применения сказкотерапии в процессе формирования связи между событиями в сказках и поведением в переносе смыслов сказки в реальную действительность.

***Ключевые слова**: сказкотерапия, дети с нарушениями речи, эстетическое воспитание, условия применения сказкотерапии, коррекция.*

The purpose of the article is to investigate the value of fairytale therapy in the aesthetic development of a child with speech impairments. The novelty of the research. In the research there is investigated fairytale therapy in the aesthetic development of a child with speech impairments. Art and aesthetic education plays a huge role in enriching the spiritual life of preschoolers, involving them in creativity. It begins with the formation of a stable personal need, moving into the organization of feelings, thoughts of man, the organization of aesthetics of life, the environment, calls to be irreconcilable to everything ugly around. A high level of aesthetic need is formed in the process of regular communication with the arts, in the process of creativity. Creativity is the most accessible for a child, even a little one. Practical meaning of the research. The need for artistic and aesthetic development of the person due to renewal of preschool education, its humanization, personal orientation. The artistic and aesthetic development of a child's personality is possible only through the development of emotional perception of the outside world. It is the artistic and aesthetic development of the individual that is the key to the spiritual healing of society. Of course, involvement in artistic creativity does not guarantee that a good person will grow up, but the process of creative activity enriches the soil of the human soul, opens new connections with the outside worldrs, behaviors in the team, attitudes towards other things and other thoughts, it forms the initial moral ideas and concepts, forms its outlook, defines values and orientations,

children learn to be independent. Particular attention should be paid to the development of aesthetic development for children with speech impairments. Results of the research. The fairy tale encrypts most of the basic problems and life situations that each person experiences. A person is often locked in some of his problem and is not able to go beyond it, to comprehend the situation from a different, more general angle. The fairy tale, by virtue of its centuries-old wisdom, penetrates deeply into the unconscious child and activates potential parts of the individual that help to find their own way out of the problem state; fairy tale allows not directly, but gently, to approach the assessment of the situation, exercising educational and therapeutic influence both at the behavioral and at the deep moral and value level.

***Key words**: fairy-tale therapy, children with speech disorders, aesthetic education, conditions for the use of fairy-tale therapy, correction*

УДК 373.3.013.3:001.2(045)
DOI 10.31339/2413-3329-2019-2(10)/2-60-63

Лавренова Марія Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
orcid.org/0000-0003-4749-8910
Лалак Наталія Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
orcid.org/0000-0003-2613-3541
Пеняк Вікторія Степанівна,
студент,
Мукачівський держаний університет, м. Мукачево

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

У статті окреслюється актуальність проблеми інтеграції змісту і форм навчання молодших школярів. З'ясовано, що першим рівнем інтеграції науковці виокремлюють інтеграційні взаємодії на рівні редукції, які здійснюються у формі міжпредметних зв'язків. Міжпредметна інтеграція спрямована на посилення інформаційного змісту та емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів. Авторами проведено ретроспективний аналіз поняття «міжпредметна інтеграція» і проілюстровано використання міжпредметних зв'язків на уроках «Я у світі» та літературного читання в початковій школі.

***Ключові слова:** інтеграція, міжпредметні зв'язки, початкова школа, літературне читання, «Я у світі».*

Постановка проблеми. Для сучасного етапу розвитку початкової школи характерним є ускладнення змісту освіти, зростання обсягу необхідної інформації та зменшення часу, що відведений для її засвоєння, а також формування у дітей цілісної картини світу. Пошуки шляхів удосконалення системи освіти сприяють відродженню такого методичного явища, як інтеграція навчання.

Першим рівнем інтеграції науковці виокремлюють інтеграційні взаємодії на рівні редукції. Такі взаємодії між дисциплінами здійснюються у формі міжпредметних зв'язків. У педагогічній науці вони розглядаються як міжнаукові зв'язки; як умова, що забезпечує послідовне відображення в змісті предметів об'єктивних взаємодій, які мають місце в природі; як умова виховуючого та розвиваючого навчання; як принцип навчання тощо. Міжпредметні зв'язки на уроках у початковій школі викликають у дітей інтерес до занять, сприяють формуванню ключових та предметних компетентностей, оптимальному виховному процесу.

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Міжпредметні зв'язки розглядаються в різних аспектах – філософському, психологічному, загально-педагогічному та інших, що породжує різноманітні підходи до їх трактування та класифікації. Проблема інтеграції у психолого-педагогічній теорії досліджувалася науковцями в різні періоди і з різних позицій. Ідея інтегрованого підходу до навчання, енциклопедичності та взаємозв'язку знань була започаткована у роботах основоположників педагогіки Й. Гербарта, А. Дістервега, Я. Коменського, Дж. Локка, Г. Песталоцці. Про важливість інтеграції знань неодноразово наголошувалось у прогресивній педагогіці [4]. Ще в епоху Відродження вчені, виступаючи проти схоластики в навчанні, підкреслювали важливість формування у школярів цілісних уявлень про взаємозв'язок природних явищ.

Сьогодні ідея інтеграції змісту і форм навчання приваблює багатьох науковців, учителів-практиків. Вченими досліджені дидактичні особливості інтеграції змісту навчання (О. Біляєв, Л. Варзацька, Т. Донченко, Ю. Колягін, В. Паламарчук, О. Савченко) [5]. Увага провідних дидактів, методистів, педагогів до проблеми міжпредметної інтеграції пояснюється тим, що таке об'єднання спрямоване на посилення інформаційного змісту та емоційне збагачення сприймання, мислення і почуттів учнів. О. Савченко зазначає, що основою уроку з міжпредметними зв'язками є одна навчальна дисципліна, а інформація з інших навчальних предметів використовується з допоміжною метою повторення, прискорення чи закріплення знань. Тобто питання з інших дисциплін мають допоміжне значення [5].

Мета статті: провести ретроспективний аналіз поняття «міжпредметна інтеграція» і проілюструвати використання міжпредметних зв'язків на уроках «Я у світі» та літературного читання в початковій школі.

Результати дослідження. У процесі наукової розробки теоретичних, методологічних та практичних аспектів інтеграції, науковці [2; 3; 5; 8] роз'яснюють як особливість інтегрованих форм проведення уроків у ЗЗСО, так і їх відмінність від уроків з використанням міжпредметних зв'язків. Уроки з елементами інтеграції змісту двох чи більше предметів виражають міжпредметну інтеграцію. Основні тлумачення цього поняття відображені в таблиці 1.

Таб. 1.

Ретроспективний аналіз поняття «міжпредметна інтеграція»

Хронологічні періоди	Сутність поняття
50-ті рр. ХХст.	Подолання предметної автономії здійснювалося шляхом постановки питань, пропонування учням завдань і текстів міжпредметного змісту.
60-ті рр. ХХст.	Яскравим прикладом було використання міжпредметних зв'язків та інтеграції різних видів навчальної, творчої діяльності в педагогічному досвіді видатного педагога В. Сухомлинського.